



Don Kişot ve Yarı Tanrılık Arasında Habercilik: *The Newsroom* Dizisi

Ahmet GÜVEN*

Haber nedir, haberci kimdir? Haberci, haber yaparken izlenme oranlarını göz önünde bulundurmalı mıdır? Medya patronlarının yatırımları ve iktidarla olan ilişkileri haber yapım sürecine nasıl etki eder? Habercinin siyasal iktidarla ilişkisi nasıl olmalıdır? Habercilikte hız ve doğruluk birbirini engeller mi? Yeni medyanın habercilik üzerine nasıl bir etkisi vardır? Vatandaş gazeteciliği habercilik etiğinde ne gibi sorunlar doğurmaktadır? Kaynağın gizliliği ilkesi ile devlet veya kamu yararı çatıştığında haberci ne yapmalıdır?

Toplamda üç sezon ve yirmi beş bölüm olarak 2012-2014 yılları arasında Amerika'da yayınlanmış olan *The Newsroom* isimli televizyon dizisi, habercilikle ilgili yukarıda sıralanmış olan sorunları ciddi şekilde gündemine almıştır. Aaron Sorkin tarafından yazılan dizi gerçek hayatta meydana gelmiş olan pek çok habercilik olayını iktidar, patronaj, ticari ilişkiler, izlenme kaygısı, kamu yararı, haberin kaynağı gibi etik meseleler etrafında dramatik bir dille sunmaktadır. İzleyiciye, yalnızca akşam haberlerinde dakikalara sığdırılmış olan kısa metinlerin nasıl ortaya çıktığının hikayesi değil, bu kısacık metinlerin meydana getirdiği devasa etkiler de anlatılmaktadır. Ne var ki gerek haberin ortaya çıkışında gerekse haberin meydana getirdiği sonuçlarda, üzerinde ısrarla durulması gereken pek çok etik problem söz konusudur.

Dizi ilk bölümünden itibaren ideal gazetecilik tanımları yapmakta ve idealist gazetecilerin alması gereken pozisyon hakkında fikir vermektedir. ACN isimli haber kanalının müdürü Charlie Skinner, yalnızca izlenme oranlarını hedefleyen ve kamuoyunu bilgilendirme görevini yerine getirmeyen haberlerden oldukça rahatsızdır. Bu durumu değiştirmek ve sorumlu habercilik yapabilmek amacıyla MacKenzie McHale isminde idealist bir gazeteciyi akşam haberleri program yapımcısı olarak işe alır. Akşam haberlerinin sunucusu Will Mcavoy, Skinner'a McKenzie hakkında şöyle der:

“Kadın ne reytingleri, ne rekabeti, ne şirket çıkarlarını ne de sonuçlarını önemsiyor.”

Skinner'ın cevabı ise şöyledir:

* Arş. Gör., Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, ahmet.guven@marmara.edu.tr

“Güzel, çünkü az önce işimi tanımlamış oldun. Ben Don Kişot’um.”

Don Kişot vurgusu tüm bölümler boyunca sürüp gitmekte. İzlenme oranları ve şirket çıkarları gibi son derece reel ve katı zorlamalara rağmen gazetecinin yapması gereken, ucu kime dokunursa dokunsun kamu yararını önceleyen haberler yapmaktır tezi, dizinin ana fikrini meydana getiriyor. Bu yönüyle idealist ve iyimser olarak çizilen atmosfer, yel değirmenlerine karşı sonuçsuz mücadeleler veren Don Kişot misali, pek çok zaman realitenin sert darbeleriyle kötümserliği de ortaya çıkarıyor. Yine bir diyalog esnasında MacKenzie amacını şu cümleyle ortaya koyuyor: “Dördüncü gücün ıslahını sağlamak, gazeteciliğin onurlu bir meslek olarak görülmesini sağlamak, nezaket, saygı ve gerçekten önemli olan şeylere dönüş. Densizliğin, dedikodun ve röntgenciliğin yok oluşu, aptallara hakikati anlatmak.”

Haberciliği pek çok idealist çağrışımla bir arada anmak mümkün görünmektedir; ancak insanlara hakikati anlatma meselesi oldukça tartışmalıdır. Literatürde “liberal” ve “eleştirel” olarak ifade edilen iki yaklaşımdan ilki MacKenzie’nin ifade ettiği gibi habercinin görevinin gerçeği bir ayna gibi yansıtması olduğu yönündeyken; “eleştirel yaklaşım” haberin, gerçekliği inşa eden metinler olduğunu savunur. Başka bir ifadeyle söylemek gerekirse eleştirel yaklaşıma göre gerçeği olduğu gibi yansıtmak söz konusu bile olamaz; zira her metin zorunlu olarak taraflıdır ve gerçekliği inşa eder. Habercinin; “hakikati anlatmak”, “saf gerçekliği aktarmak” veya “tamamen tarafsız olmak” gibi iddia ve kaygıları haberciyi daha paradoksal bir noktaya taşıma riski barındırır.¹ Bu iddia ve kaygıların dil felsefesi ve hatta bilgi felsefesi açısından literatürde geniş bir karşılığı varsa da burada söz konusu dizi üzerinden daha pratik örneklerle bakmakta fayda vardır.

MacKenzie “Aptallara hakikati anlatmak...” gibi iddialı bir cümle kurduğu halde yine hakikati anlatmak adına, yalan olduğu sonradan ortaya çıkan, bir haberin yayınlanması kararını veren ekibin içinde yer alır. Bu durum yukarıda bahsedilen zihni paradoksun pratik bir paradoks haline dönüşmesidir. Zira haber merkezine ulaşan kanıtlar (şahitler, belgeler, gizli kaynaklar) o kadar açık görünmektedir ki merkezdeki hiçbir haberci, ABD askerlerinin bir kurtarma operasyonu sırasında Afganistan’daki bir köydeki siviller üzerinde sarin gazı kullandıklarından şüphe etmez. Haberin doğruluğundan emin olmak için on bir ay süreyle çeşitli araştırmalar yapılır. Böyle bir “gerçeğin” ortaya çıkarılması ABD’yi ciddi bir sıkıntıya sokacak, pek çok Orta Doğu ülkesinde protestolar yaşanacak ve haber kanalı hükümet ve milliyetçi kesimler tarafından baskılara maruz kalacaktır. Fakat bir habercinin görevi “hakikati anlatmak” olduğu için doğruluğundan emin olur olmaz haberi yayınlarlar. Ne var ki haberin tamamen yalan olduğu kısa sürede ortaya çıkar.² Paradoks şudur ki: Haberciler kamuoyuna “gerçekleri anlatmak” adına siyasi iktidarı, belirli halk

1 Gazetecinin tarafsızlığına dair değerli bir soruşturma için bkz: Altun, F. (2011). Medya etiği ve tarafsızlık söylemi, *İş Ahlakı Dergisi*, 4, 8

2 Dizide işlenen bu olay gerçek bir haberden yola çıkılarak kurgulanmıştır. 1998 yılında CNN ve Time, ABD’nin Vietnam Savaşı sırasında Tailwing ismi verilen bir operasyonda sivillerin de içinde bulunduğu bir gruba sarin gazı kullandığını iddia etmiştir. Haberin yalan olduğunun ortaya çıkması ve ardından yaşanan hukuki süreç dizi ile paralellik arz etmektedir.

kesimlerini ve medya patronlarını karşılığın alarak idealist bir karar vermişlerdir; ancak sonuç olarak elde kalan şey sadece bir yalan haberdur.

Haberciler ABD askerlerinin sarın gazı kullandıklarından emin oldukları halde söz konusu kesimlerin baskısını üzerlerine çekmemek için haberi yayınlamamış olsalardı ve böyle yaparak, farkında olmadan bir yalan haber yayınlamaktan kurtulmuş olsalardı -yani farkında olmadan doğruyu yapmış olsalardı- gazetecilik açısından etik bir hareket sergilemiş olurlar mıydı?

Haber ve hakikat ilişkisi noktasında oldukça sıkıntılı etik tartışmalar söz konusu olsa da günümüzde sosyal medyanın habercilikten rol çalması ve vatandaş gazeteciliği gibi kavramlar, geleneksel medyanın eskiden beri tartışa geldiği sorunları fersah fersah geride bırakmış gibi görünüyor. Dizinin genel tavrı geleneksel medyanın kontrol mekanizmasını sosyal medyanın kontrolsüzlüğüne tercih etmek yönünde. Her ne kadar son yıllarda sosyal medyanın demokrasiye etkisini ön plana çıkaran akademik çalışmalar mevcutsa da sosyal medyanın kontrolsüzlüğü devasa bir sorun olarak ortada durmaktadır. Bu meseleye dizinin çeşitli kısımlarında değinilir; fakat sosyal medyanın kontrolsüzlüğünün nelere yol açabileceği “Boston Maratonu Patlaması” haberinde çarpıcı şekilde işlenir: Boston Maratonunda patlama meydana gelmiştir ve saldırının failleriyle ilgili henüz kesin bilgiler yoktur.³ Fakat sosyal medya öylesine hızlı ve kontrolsüz çalışır ki kısa süre içinde olayla hiçbir ilgisi olmayan biri saldırının faili ilan edilir. ACN haber toplantısında olayla ilgili yapılan bir sunum sosyal medyanın haberciliğın bütün ilkelerini nasıl yerle bir ettiğini en güzel şekilde özetlemektedir:

Sunil Tripathi Brown'da öğrenciydi. Bir ay önce kayıp olduğu bildirildi. Ailesi nerede olduğuyla ilgili bilgi sahibi olabilecek kişilerle ilgili bir Facebook sayfası açtı. Dün akşam beşte, Post'un ön sayfasında iki masum insanı devlet düşmanı olarak göstermesinden sonra FBI gerçek şüphelilerin fotoğraflarını yayınladı. Reddit kullanıcıları dakikalar içinde toplanarak FBI'nin şüpheli fotoğraflarından birini Tripathi ile kıyaslamaya başladılar. 22.00'da Tripathi'nin ikinci şüpheli olduğu Reddite göre öne çıkan bir teori haline geldi. Sabah 02.43'te Greg Hughes isimli bir adam, Boston polis tarayıcılarının şüphelilerin isimlerini Mike Muguleta ve Sunil Tripathi olarak tespit ettiğini tweetledi. Greg Hughes tweet attıktan 7 dakika sonra bir kameraman Hughes'in tweetini fark edip aynı bilgiyi kullanıcılarıyla paylaştı. Hemen ardından başka bir muhabir 81.000 takipçisine retweet yaptı. Muhabirin tweeti şöyleydi: “Vay be Reddit haklıymış. Şüphelinin kimliği Sunil Tripathi olarak tanımlandı.” Bütün resmi makamlar Tripathi'nin şüpheli olduğunu reddetti. Sabah 02.57'de ilk tweetten 14 dakika sonra bir NBC News muhabiri Sunil Tripathi teorisini 180.000 takipçisine ilettiler. Yarım saat sonra Perez Hilton da tweet attı. 6 milyon takipçi. İnternet, Reddit'in bombalama saldırısını çözmesini kutlamaya başladı. Sabah 03.00 ile 04.15 arasında Tripathi'nin kız kardeşi 58 çağrı aldı. Mesajların yarısı bombalamada şüpheli olarak belirtilen kayıp kardeşiyle ilgili yorum isteyen muhabirler. Diğer yarısı ölüm tehdidi ve bunların yaklaşık üçte ikisi tecavüzü de içeriyor. Facebook sayfalarına yüzlerce linç, idam, silahlı saldırı tehdidi ve Müslüman karşıtı mesajlar geldi.

“Merakımdan soruyorum. Tripathi ailesi Müslüman mı?”

“Hayır.”

3 Boston Maratonu patlaması 15 Nisan 2013 tarihinde gerçekleşir. FBI şüphelilerin yakalanması için fotoğraflarını sosyal medyada paylaşır ve yanlış kişilerin hedef gösterilmemesi için de uyarılarda bulunur. Dizide işlenen olay sosyal medyanın böyle bir olayda bu şekilde kullanılmasının doğurabileceği muhtemel sonuçları irdeler.

“Meçhul topluluklara aferin o zaman.”

MacKenzie'nin “meçhul topluluklar” olarak ifade ettiği sosyal medyanın “kimliksiz”, “kaynaksız” ve “kontROLSÜZ” kullanıcıları -güya- haber araştırmasını yapmışlar, suçlu tespit ve ilan etmişlerdir. Meçhul topluluklar tarafından ortaya atılan iddiaların herhangi bir kaynaktan teyit alma ihtiyacı duymaması ve herhangi bir editöryal sürece tabi olmaması geleneksel medyadan ayrılan en önemli özelliği gibi gözükmekte. Ancak bu durum ortaya “sorumluluk” kavramının ciddi şekilde ihlalini çıkarıyor. Zira hiçbir sağlam zemine dayanmayan böyle bir haberin çekiciliği, geleneksel medyanın “sıkıcı” havasına kesinlikle tercih ediliyor. Peki, bu yalan haberin yayılmasından sorumlu olan yüzbinlerce kullanıcıya yasal olarak herhangi bir yaptırım uygulanabilir mi? Hatta sadece etik anlamda bu kullanıcıların kaçta kaç, yaptığının yalnızca bir retweet yapmaktan fazlası olduğunu kabul edecektir?

Dizinin son bölümlerinde bu mesele yeniden gündeme gelir. ACN'in yeni sahibi geleceğin haber anlayışının kullanıcı odaklı olacağını ve haber merkezinin hâlâ geleneksel haberciliğin ilkelerini kullanmasını eleştirerek kanalda ciddi bir yayın politikası değişikliğine gider. Dizide, haber içeriklerinin kullanıcı tercihleriyle belirlenmesi düşüncesine dayanan vatandaş gazeteciliği⁴ (citizen journalism) haberin doğruluğu ve diğer bazı etik kaygıları yok saydığı gerekçesiyle eleştirilmektedir.

Kanalın yeni sahibinin isteği ve onayıyla ACN Dijital'in editörü “ACNgage” adında yeni bir uygulama geliştirir. ACNgage ünlülerin nerelerde görüldüklerini gösteren bir haritadır ve harita, uygulamayı kullanan kişilerin girdiği mesajlardan meydana gelir. Yeni uygulamanın tanıtımı amacıyla ACN'de bir röportaj ayarlanır; fakat sunucu kendi patronunun çıkarlarını bir kenara bırakarak ACN Dijital'in editörünü ve uygulamayı rezil eder. Sunucu ACNgage uygulamasının ünlüleri tehlikeye atacağını ve ortaya ciddi bir mahremiyet sorunu çıkaracağını vurguladıktan sonra röportaj şöyle devam eder:

“Böyle hissettiğin için üzüldüm. ACNgage vatandaş gazeteciliğiyle ilgili bir şey.”

“Vatandaş gazeteciliğindeki incelenme sürecinden biraz bahsedebilir misin?”

“İncelenme süreci mi?”

“İnsanlar yalnızca ünlüleri nerede gördüklerini değil aynı zamanda gözlemlerini de yazabiliyorlar, öyle değil mi?”

“Doğru.”

4 Vatandaş gazeteciliği (citizen journalism) 1990'lı yılların başından itibaren egemen medyanın baskısından kurtulmayı amaçlayan ve basın özgürlüğünü güçlendirmeyi hedefleyen iddialarla yola çıkmıştır. Gazetecilik kavramını yalnızca profesyonellerin icra ettiği bir meslek olmaktan çıkarıp, sıradan yurttaşların da yapabileceği bir mesleğe doğru genişletme çabasını içerir. Ana akım medyanın haber politikalarını eleştiren, medya kullanıcılarını pasif birer izleyici olmaktan aktif birer katılımcıya dönüştürme çabalarını kapsayan, katılımcı odaklı bir gazetecilik tarifidir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Arık. E. (2013). Yurttaş gazeteciliğinin günümüzdeki görünümü: Twitter gazeteciliği örneği, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 36

“Bu mesajların gerçekliği kontrol ediliyor mu diye soruyorum. Örneğin bugün ‘gazetecilik yapan bir vatandaş Jimmy Kimmel’in dün gece West Hollywood Soho House’da sarhoş olarak görüldüğünü yazmış.”

“Doğru.”

“Jimmy Kimmel dün gece ailesiyle birlikte Cabo San Lucas’taydı.”

“İnsanlar bu yazıları doğru olması beklentisiyle okumuyor.”

“Anlamadım? İnsanlar okuduklarının doğru olduğunu beklemiyorlar mı?”

“Yakın ve dolaysız olduğu için okuyorlar.”

“Ama gazetecilik kelimesini kullanıyorsun. Bu kelime insanların okuduklarının doğru olduğunu beledikleri anlamına geliyor. ... Yetişkin bir adamın barda içtiğini yazan, kaynağı olmayan ve incelenmeyen bir haberin değeri nedir?”

Dizinin yazarı, sunucunun ağzından gazeteciliğin ne olmadığını açıkça ifade etmiş olur; kaynağı belli olmayan, editoryal süreçlerden geçmemiş ve doğruluğu hakkında ciddi şüphelerin olduğu bilgileri haberleştirmek gazetecilik değildir. Ünlüleri takip etmek gibi kamuoyu adına herhangi bir değer ifade etmeyen haberler gazeteciliğe zarar vermektedir. Fakat bazen de değeri oldukça yüksek olan haberler de haber etiği açısından önemli ikilemler doğurabilmektedir.

Dizide üzerinde en çok durulan meselelerden birisi de whistleblowing⁵, kaynağın gizliliği, devlet çıkarları ve kamunun bilgilendirilmesi gibi unsurları içeren casusluk haberidir. FBI’ın içinden kimliği belirsiz bir kişi devlet sırrı niteliğindeki 27.000 adet belgeyi ACN akşam haberlerinde görevli bir muhabire gönderir. Bu belgelerin içerisinde ABD’nin sınır ötesi operasyonlarda sivillerin de içinde bulunduğu insanların katledilmeleriyle ilgili belgeler de vardır. ACN çalışanları daha önce yaşamış oldukları sarin gazı vakasından dolayı başta biraz ürkek davranırsa da haberciliğin gereklerini yapma konusunda hem fikir olurlar. Ancak bu defa ellerindeki belgeler gerçektir ve devlet, kanal üzerinde, savcılık izniyle kanalda arama yapmak ve dava açmak dahil her türlü baskıyı kurar. Kaynağın kimliğini bilen Will McAvoy kaynağını açıklaması için defalarca mahkemeye çıkar ve sonunda açıklamadığı için hapse atılır. Yaklaşık iki ay hapiste kaldıktan sonra kaynağın intihar ettiği ortaya çıkar. Artık kaynak ölmüş olduğu için McAvoy’dan kaynağı teyit etmesi istenir. Fakat McAvoy, ölmüş bile olsa kaynağın kimliğini açıklamayı reddeder. Sonuç olarak belgeler yayınlanmaz ve devletin istediği gerçekleşir. Bununla birlikte McAvoy kaynağını sonuna kadar gizleyerek evrensel bir gazetecilik ilkesine bağlı kalmış olur.

Dizide işlenen bu olay pek çok sorunun ortaya çıkmasına sebep olur. Bir sızdırma olayının whistleblowing mi yoksa casusluk mu olduğunun kriteri nedir? Sızdırma olayı hem ahlaki

5 Whistleblowing (haber uçurma), herhangi bir örgüt içerisinde görev yapmakta olan kişilerin fark ettikleri ahlaka veya hukuka aykırı durumları, önlem alma veya düzeltme potansiyeli olan mercilere bildirmeleri şeklinde tanımlanabilir. Bir bilgi sızdırma olayının whistleblowing olarak tanımlanabilmesi için bazı unsurların bulunması gerekir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Özler, D., Şahin, M., Atalay, C., (2010). Teorik bir çerçevede whistleblowing-etik anlayışı”, *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 2

bir gerekçeyle yapılıyor; fakat hem de devlet sırrının ortaya çıkmasına sebep oluyorsa bu olay whistleblowig kapsamında mı casusluk kapsamında mı değerlendirilmelidir? Mahkemeler, evrensel bir gazetecilik ilkesi olan kaynağın gizliliği ilkesine rağmen gazeteciyi kaynağını açıklamaya zorlayabilir mi? Evrensel ilkelerle milli menfaatler çatıştığında haberci hangisinden yana tavır almalıdır?

Daha çok Amerika özelinde olsa da karşılaşılan sorunlar açısından evrensel denebilecek habercilik aşamalarının anlatıldığı *The Newsroom* dizisi reyting kaygısı, vatandaş gazeteciliği, whistleblowing/casusluk, haberin doğruluğu, iktidar ilişkileri gibi pek çok konuyu ele almıştır. Ele alınan bu konuların gerçek hayatta yaşanmış olan örneklerden yola çıkması diziyi yalnızca bir kurgu olarak değerlendirmemek gerektiğini göstermektedir. Söz konusu örneklerin dünyanın pek çok ülkesindeki habercilikle ilgili sıkıntıları dile getirdiğini söylemek mümkündür.

Dizinin ilk bölümlerinde yapılan Don Kişot vurgusu son bölümde yeniden ortaya çıkar. Esasında Don Kişot ismi anılmıyor olsa da her bölüm, gazeteciliğin bir Don Kişotluk olduğuna göndermelerle doludur. Her türlü baskıya rağmen mümkün olan en doğru haberciliği yapmak ve tüm gazetecilik değerlerine sahip çıkmak dizinin ana fikrini oluşturur denilebilir. Bununla birlikte ACN haber masasının yapmış olduğu hatalar, haberciyi yüzde yüz tarafsızlık iddiasının getirdiği bir yarı tanrı konumundan insan olma konumuna çekmesi açısından da önemlidir.

Kaynaklar

- Altun, F. (2011). Medya etiği ve tarafsızlık söylemi, *İş Ahlakı Dergisi*, 4, 8.
- Arık, E. (2013). Yurttaş gazeteciliğinin günümüzdeki görünümü: Twitter gazeteciliği örneği, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 36.
- Özler, D., Şahin, M., Atalay, C., (2010). Teorik bir çerçevede whistleblowing-etik anlayışı, *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 2.

